

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

สุรพงษ์ ชันฉิม

ผู้ตรวจ

๑. พระเมธีรัตนคติก (จรรยา จินวโธ)

๒. พระศรีรัตนโมลี (สมคิด สุระโคข)

๓. คร.อำนาจ เมืองนิล

บรรณาธิการ

จารุณี กาญจนโนส

สำนักพิมพ์
อภัยส่งเสริมวิชาการ

๑๓ อาคารศูนย์การค้า ๑๓๓๓ ถนนสุขุมวิท แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐
โทรศัพท์ : ๐๒-๒๖๒๖-๐๐๓๓ (มือถือ ๐๙-๐๙๖๓) โทรสาร : ๐-๒๖๒๖-๐๐๓๓
E-mail : oha_academic@yahoo.com

๙๘.๐๐

พระพุทธรักษา ม.๖

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พิมพ์ซ้ำ ดัดแปลง ออกจำหน่าย แจกจ่าย และสารพัดโดย
ประการอื่น ในตอนใดตอนหนึ่งโดยไม่ขออนุญาตนี้ ไม่ว่าจะ
เป็นข้อความ และสิ่งอื่นใด ด้วยวิธีการใดๆก็ตาม ก็มิถือว่าเป็น
การละเมิดลิขสิทธิ์ในทางกฎหมาย หากผู้ใดละเมิดลิขสิทธิ์จะถูกลงโทษ
ตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์และจะได้รับความเสียหาย
เป็นผลอย่างร้ายแรงจาก สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สุรพงษ์ จันฉิม.

พระพุทธรักษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖). -- กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๕.

๒๑๒ หน้า.

๑. พระพุทธรักษา -- การศึกษาและการสอน. I. ชื่อเรื่อง.

๒๕๕.๓๐๖

ISBN 978-974-302-649-2

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ อมรรคนศักดิ์ กศ.บ., กศ.ม., ค.ศ. (วัดผลการศึกษา)

Cert. in Informatic for Research

บรรณาธิการวิชาการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ ประทุมราช B.S.E.E., กศ.ม., M.A., Ph.D.

ผู้ช่วยบรรณาธิการวิชาการ

จารุณี กาญจนโธสถ ค.บ., ค.ม. (การบริหารการศึกษา)

กรรมการผู้จัดการ

จิตรรา มีนมนี พ.ม., กศ.บ.

กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่ง ที่ สพฐ ๒๕๓/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้ใช้
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีระยะเวลาการใช้หลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ดังนี้

๑. โรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรและโรงเรียนที่มีความพร้อมตามรายชื่อที่กระทรวง
ศึกษาธิการประกาศ

(๑) ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๔

(๒) ปีการศึกษา ๒๕๕๓ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และ ๕

(๓) ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๔ เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกชั้นเรียน

๒. โรงเรียนทั่วไป

(๑) ปีการศึกษา ๒๕๕๓ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๔

(๒) ปีการศึกษา ๒๕๕๔ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และ ๕

(๓) ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๕ เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกชั้นเรียน

หนังสือเวียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา เป็นสาระหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม ตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้จัดสาระ
การเรียนรู้แกนกลาง ให้เหมาะสมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.๖) มีโครงสร้างเนื้อหา มีความ
สอดคล้องกับสาระมาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธ
ศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่
ร่วมกันอย่างสันติสุข และมาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และอ้าง
พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.๖) เล่มนี้ ได้จัดโครงสร้างเนื้อหา
จำนวน ๑๖ บท สอดคล้องกับมาตรฐาน ส ๑.๑ และ ส ๑.๒ ครบตามตัวชี้วัด ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
(ม.๖) ตามที่ผู้เรียบเรียงกำหนด

หวังว่าหนังสือเวียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนาเล่มนี้ จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.๖) และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้น
ฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกประการ

สุรพงษ์ จันฉิม
ในนามผู้เรียบเรียง

สารบัญ

บทที่ ๑	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา	๑	บทที่ ๑๑	มรดก : อธิปไตย ๓, สารานุกรมธรรม ๖, ทศพิธราชธรรม ๑๐, วิปัสสนาญาณ ๓, มงคล ๓๘ ว่าด้วยความเพียร	
	สรุป	๔		เมกาสี, ประพฤติพรหมจรรย์, เห็นอริยสัจ, บรรลุนิพพาน	๑๑๒
	คำถามท้ายบท	๑๐		สรุป	๑๒๒
บทที่ ๒	สรุปและวิเคราะห์พุทธประวัติ	๑๑		คำถามท้ายบท	๑๒๓
	สรุป	๒๓		บทที่ ๑๒	พุทธศาสนสุภาษิต
	คำถามท้ายบท	๒๔		สรุป	๑๒๔
บทที่ ๓	มหาชนกชาดก	๒๕		คำถามท้ายบท	๑๓๐
	สรุป	๓๑	บทที่ ๑๓	พระโคตมพุทธเจ้า	๑๓๑
	คำถามท้ายบท	๓๓		สรุป	๑๔๑
บทที่ ๔	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓๔		คำถามท้ายบท	๑๔๔
	สรุป	๔๗	บทที่ ๑๔	การบริหารจิตและเจริญปัญญา	๑๔๕
	คำถามท้ายบท	๔๘		สรุป	๑๕๕
บทที่ ๕	ศาสนพิธี	๕๕		คำถามท้ายบท	๑๕๗
	สรุป	๖๑	บทที่ ๑๕	ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และพุทธศาสนิกชนตัวอย่าง	๑๕๘
	คำถามท้ายบท	๖๒		สรุป	๑๗๗
บทที่ ๖	พระรัตนตรัย : สังฆะ	๖๓	บทที่ ๑๖	หน้าที่ชาวพุทธและมรณาท	๑๘๐
	สรุป	๗๑		ชาวพุทธ	๑๘๐
	คำถามท้ายบท	๗๒		สรุป	๒๐๔
บทที่ ๗	อริยสัจ ๔ : ความทุกข์	๗๓		คำถามท้ายบท	๒๐๕
	สรุป	๗๔		บรรณานุกรม	
	คำถามท้ายบท	๗๕			
บทที่ ๘	ทุกข์ : อวิชชา ๕ : จิต, เจตสิก	๘๐			
	สรุป	๘๖			
	คำถามท้ายบท	๘๗			
บทที่ ๙	สมุทัย : อวิชชา, ปฏิจสมุปบาท, นิเวศน์ ๕, อุปาทาน ๕	๘๘			
	สรุป	๑๐๒			
	คำถามท้ายบท	๑๐๓			
บทที่ ๑๐	นิโรธ : นิพพาน	๑๐๔			
	สรุป	๑๑๐			
	คำถามท้ายบท	๑๑๑			

บทที่ ๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

๑. ปัจจัยภายนอกหรือปรโตโมสะ

แปลว่า เสียงจากผู้อื่น เป็นการศึกษาจากปัจจัยภายนอก เริ่มตั้งแต่การอบรมบ่มเพาะของพ่อแม่ ครอบครัว โรงเรียน สังคมรอบตัว การสั่งสอนชี้แจง การถ่ายทอดการบอกเล่าข่าวสาร คำชี้แจง คำอธิบายจากบุคคล ครู นักปราชญ์ ตลอดจนอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมในที่นี้หมายความว่าเฉพาะการเรียนรู้จากปัจจัยภายนอกที่เป็นฝ่ายดี เรียกว่า **กัลยาณมิตร**

การอบรมบ่มเพาะของครอบครัว

๒. ปัจจัยภายในหรือโยนิโสมนสิการ แปลว่า การใส่ใจโดยแนบกาย คือ อย่างต้องแท้ นับเป็นปัจจัยภายในของแต่ละคน โยนิโสมนสิการเป็นวิธีฝึกคิดอย่างถูกวิธีเพื่อทำให้เป็นคนมีความคิดที่มีประสิทธิภาพในการสร้างปัญญา อันเป็นทุนสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาคน

การศึกษารอบมโนวัตร

ปัจจัยภายนอกและภายในดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญตามหลักพุทธปรัชญาด้านการศึกษาที่จะนำไปสู่การพัฒนาคนทั้งทางกาย วาจา และใจ ตามหลักของไตรสิกขา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเน้นเรื่องการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักกำจัดความทุกข์ ความเดือดร้อนด้วยการพิจารณาต้นเหตุของความทุกข์ แล้วแก้ไขให้ถูกต้อง ไม่ให้เชื่อถืออย่างมงายไร้เหตุผล สอนให้รู้จักพึ่งตนเองในการประกอบคุณงามความดี

ยกะดับชีวิตของคนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่จะเอาดีด้วยการอ่อนน้อมบวงสรวง พระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตที่ดีคือชีวิตที่มี **ไตรสิกขา** คือ ระบบการดำเนินชีวิต มี ๓ ด้านได้แก่ ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา องค์ประกอบ ๓ ด้านนี้ ดำเนินไปด้วยกัน เป็นเหตุปัจจัยแก่กัน ไม่แยกจากกัน การศึกษา ๓ ด้าน มีดังนี้

๑. **อริยสัจธรรม** เป็นการศึกษาและการประพฤติดี ถูกต้อง ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน รวมถึงการเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ นับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติและโลก ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต โดยสรุปก็คือ การปฏิบัติเพื่อความเป็นปกติ สงบเรียบร้อยทั้งกาย วาจา ทั้งส่วนตัว สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. **อริยจิตตสิกขา** เป็นขั้นที่สูงขึ้นไป เรียกว่า **สมาธิ** ได้แก่การที่บุคคลสามารถบังคับจิตใจของตนไว้ได้ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ เป็นการฝึกฝนจิตหรืออบรมจิตให้อยู่ในลักษณะที่พร้อมมีสมรรถภาพที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ทางจิต ซึ่งมีความหมาย

อันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่า **สมาธิ** พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของจิตด้วยคำที่สำคัญมาก คือ กมฺมณฺเอย แปลว่า สมาธิแก่การทำงาน คำนี้เป็นคำที่แสดงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ คำว่า **สมาธิ** จึงมีความหมายถึงการบังคับจิตให้ตั้งอยู่ในภาวะที่พร้อมที่สุดที่จะทำการงานในทางจิต ไม่ใช่ให้บริสุทธิ์แต่เพียงอย่างเดียว สมาธิ ถ้าเรียกให้ถูกต้องท่านเรียกว่า **จิตตสิกขา** แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาหรืออบรมในทางบังคับจิต

๓. **อริยปัญญาสิกขา** หมายถึง การทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่แท้จริง ความสำคัญอยู่ตรงคำว่า ตามที่แท้จริง ปัญญาสิกขาเป็นแนวทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งฝึกฝนอบรมให้คนเกิดความเข้าใจ และความเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่แท้จริงอย่างสมบูรณ์ เราจะเห็นแจ้งได้ก็จะต้องได้ซึมซาบและผ่านสิ่งนั้น ๆ มาผ่านด้วยประสบการณ์ตรงของตนเอง และใช้การข่มจิตใจให้เกี่ยวเนื่องอยู่กับสิ่งนั้นด้วยการพิจารณาจนเกิดความรู้ลึกในใจขึ้นมาจริง ๆ ในลักษณะที่ไม่หลงไหลในสิ่งนั้น ๆ

อาจกล่าวได้ว่าคุณลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาแห่งการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาทางปัญญาให้คนรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ จนสามารถแยกเหตุแยกผลและรู้ปัจจัยต่าง ๆ รู้ถึงคุณและโทษ ประโยชน์และมีโทษประโยชน์

พระพุทธศาสนาเน้นความอัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา

จุดเด่นของพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือ พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย และปัจจัยการในการแก้ปัญหา โดยมีคำสอนที่ว่า ทุกอย่างเกิดดับไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีเหตุปัจจัย คำสอนนี้เรียกว่า **ปฏิจจสมุปบาท** บางครั้งพระพุทธเจ้าทรงเรียกหลักคำสอนนี้ว่า **ปัจจัยการ** กล่าวไว้ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ก็เกิด นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุปัจจัยผลักดันให้เปลี่ยนไปในลักษณะต่าง ๆ ถ้าเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นเรียกว่า **เจริญ** ถ้าเปลี่ยนไปในทางที่เลวลง เรียกว่า **เสื่อม** ทุกสิ่งล้วนมีเหตุปัจจัยหนุนอยู่ เราจึงต้องสืบหาเหตุปัจจัยของสิ่งนั้น ๆ ว่าคืออะไร พระพุทธศาสนา

มิได้กล่าวเฉพาะเหตุเพียงอย่างเดียว หากแต่กล่าวถึงปัจจัยด้วย ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ที่งอกจากเมล็ด เมล็ดเป็นเหตุเกิดของมันแต่มันก็มีได้โตมาจากเมล็ดเพียงอย่างเดียว ยังมีดิน น้ำ อากาศ สิ่งอื่น ๆ หลาย ๆ อย่างรวมอยู่ด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือปัจจัยหรือองค์ประกอบของมันเอง ฉะนั้นตามพุทธมตินี้ จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุปัจจัย

โลกาปุณนิเวจรด้วยเทพโมไล

อาศัยกันกับองค์ธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและมุ่งหวังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจ คือการพัฒนาที่อยู่ในทางสายกลาง คือ ไม่ลงทุนกู้หนี้ยืมสินจากต่างประเทศจนเกินกำลังที่ประเทศจะแบกรับและไม่มุ่งแต่กระตุ้นให้เศรษฐกิจโตเร็วเท่านั้น แต่ควรเป็นไปในเชิงที่เหลียวหน้าแลหลัง รู้จักตนเองว่ามีความโดดเด่นในเรื่องเกษตรกรรมก็ควรพัฒนาให้ผสมผสานไปกับอุตสาหกรรม โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวังและเคารพธรรมชาติ หลักธรรมที่จะต้องใช้ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงคือความไม่ประมาทในการบริหารภาคเศรษฐกิจและภาคสังคมอย่างสมดุลคือต้องเน้นการศึกษาพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้มีสติปัญญาก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถร่วมมือและแข่งขันกับนานาชาติได้อย่างสร้างสรรค์และรู้เท่าทันนั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน โดยทรงใช้หลักปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ปรัชญานี้ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่า **เศรษฐกิจพอเพียง** เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ก่อนที่จะมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้วยวิธีการอันแสดงถึงพระปรีชาญาณยิ่ง กล่าวคือ ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปยังต่างจังหวัดทุกภาค เฉลี่ยภาคละ ๑ เดือนครึ่ง ระหว่างนั้นทรงเยี่ยมราษฎร ได้ตามถึงทุกข์สุขและปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีพแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้

สาระน่ารู้

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังไว้วางใจในการนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และสิ่งที่จำเป็นจะต้องเสริมสร้างที่ฐานจิตใจของคนในชาติ โดยแนะให้เจ้านิวัติของรัฐบาล ปกป้องการและนำสู่การปฏิบัติให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และไม่มีคตินิยมที่เห็นแก่ตน ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

คือ พระราชทานพระราชดำริในลักษณะของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ใช้พื้นที่นั้น ๆ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า และให้ความรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า โดยทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ ทั้ง ๔ ภาค เพื่อให้เป็นศูนย์รวมของการศึกษา ค้นคว้า ทดลองวิจัยและแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎร เมื่อทรงค้นพบวิธีอันได้ผลแล้วก็ทรงนำผลที่ได้ไปพัฒนาและขยายผลแก่ราษฎรด้วยการเผยแพร่ให้ความรู้และให้บริการแก่ผู้ประสงค์จะดูงาน ตลอดจนให้การฝึกอบรมแก่ผู้สนใจต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน เพราะช่วยให้ผู้ปฏิบัติห่างไกลจากความมอดอยากยากแค้น มีความพออยู่พอกิน ถ้าวิเคราะห์ดูจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หลักธรรมที่มนุษย์ควรยึดถือและสามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน มาเสริมสร้างคุณสมบัติของบุคคล นั่นคือ นาดกรณธรรม ๑๐ ประการ คือธรรมอันเป็นแนวทางการประพฤติเพื่อให้เป็นที่พึงของคนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง และไม่ทำให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่น

นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องกำกับชีวิตด้วยธรรมที่ถือปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับครองชีวิตของคฤหัสถ์ที่เรียกว่า **ฆราวาสธรรม ๔** ประการ ดังนี้

๑. **สังจะ** ความจริง คือ ดำรงมั่นในสังจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริใจ พุดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นທີ່เชื่อถือไว้ใจได้

๒. **ทมะ** ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองให้รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า ตั้งมายิ่งขึ้นเสมอ

๓. **ขันติ** อดทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อแท้ ไม่ท้อถอย

๔. **จาคะ** เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือ เกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลก ละกิฏฐิมาณะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัว

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

- หนังสือพุทธธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) มหาคณาธิการมหาวิทยาลัย
- http://religion.mv/culture.go.th/religion_index.asp

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคำสอนมากมาย ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาตนและพัฒนาสังคม ทั้งในวัยพระพุทธรูปศาสนาเป็นศาสนาที่แท้จริงแห่งการศึกษา มุ่งเน้นความดีงามอันดีของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา พิภพที่ไม่ให้ประมาท มุ่งประโยชน์และสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก และมุ่งส่งเสริมให้คนรู้จักดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น เราควรนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้กับชีวิตประจำวันของเราให้ดี ใช้ให้ชีวิตประจำวันให้ถูกต้องเหมาะสม

คำศัพท์สำคัญที่ควรรู้

จาคะ

เสียสละ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล

ทมะ

ฝึกตน บังคับควบคุมตนเองให้รู้จักปรับตัว

ปาวโกโมสละ

เสี่ยงจากผู้อื่น ปิจจัยภายนอก

โยนิโสมนสิการ

การใส่ใจโดยแยบคาย

อัปมาทธรรม

หลักธรรมแห่งความไม่ประมาท

กิจกรรมการเรียนรู้

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายเรื่อง “พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา” โดยเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีแก้ปัญหาที่มุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคมและโลก
- นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่แสดงว่า ถ้าสามารถฝึกตนไม่ให้ประมาทตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้วจะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

คำถามท้ายบท

- นักเรียนอธิบายแนวทางการนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการเรียนรู้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
- นักเรียนเห็นว่าหลักการทางพระพุทธศาสนาอะไรบ้างที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาแบบยั่งยืน อธิบายพอสังเขป

